Türk Coğrafya Dergisi, Sayı: 37, s. 157-169, İstanbul, 2001

UZUNKÖPRÜ'DE DOĞAL MEVSİMLER VE HALK TAKVİM İLİŞKİSİ

Relation Between Natural Seasons and Traditional Calendar in Uzunköprü

Yrd. Doç. Dr. Talat KOÇ*

ÖZET

Uzunköprü Ergene Havzası'nda bulunmaktadır. Diğer iklim elemanlarında olduğu gibi, mevsim özellikleriyle çevresinden farklılaşmaktadır. Bu araştırmanın amacı; Uzunköprü'de doğal mevsim ve halk takvimi özellikleri arasındaki ilişkinin belirlenmesidir. Mevsim özelliklerinin belirlenmesinde doğal mevsim ve halk takvimi yöntemleri kullanılmıştır. Doğal mevsim özellikleri sıcaklık verilerinden belirlenmiştir. Halk takvimi özellikleri ise, araştırma sahasındaki görüşmelerle belirlenmiştir.

Uzunköprü'de yaz ve kış şartları belirgindir. Bunun yanında doğal mevsimlerin etki şiddetleri ve geçiş mevsimleri (baharlar) ile ilgili alt doğal mevsimler belirlenmiştir. Uzunköprü'de farklı dönemlerde ve farklı oranlarda etkili olan altı doğal mevsim yaşanmaktadır (kış, hafif kış, ilkbahar, yaz, etkili yaz ve sonbahar). Halk takviminde de sıcaklık özelliklerine göre günler ve dönemler belirlenmiştir. Uzunköprü'de doğal mevsim ve halk takvimi ilişkisinde genelde benzerlik, ayrıntıda farklılık gözlenmektedir. Coğrafi ortamdaki mevsim özeliklerinin anlaşılmasında doğal mevsim özellikleri kullanılmalıdır.

Anahtar kelimeler: Mevsimsellik, doğal mevsim, halk takvimi.

ABSTRACT

Uzunköprü take part of Meriç plain. Uzunköprü is different from environment about seasonal characteristics like that another climatic elements. Aim of this research, determining of relationship between characteristics of natural season and traditional calendar. Natural season and traditional calendar methods are used in the determining of season characteristics. Natural season characteristics designate from temperature datum. Traditional calendar characteristics were determined by interviewing people in the research area.

Winter and summer conditions are clear in Uzunköprü. However, lover seasons were determined relevant the violent of natural season effect and passing seasons (springs). Six natural seasons (winter, light winter, spring, summer, effective summer and autumn) have been lived in Uzunköprü, which are effective different period and different ratio. Days and periods were determined according to temperature characteristics in people calendar.

* Balıkesir Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Coğrafya Bölümü, Balıkesir.

Natural season and traditional calendar characteristic show similarity in base, differences in detail in Uzunköprü. Natural season characteristics must be used understanding season characteristic in geographic environment.

Key word: Seasonalty, natural season, traditional calendar.

1. Giriş

Yaşamsal etkinliklerini sürdürme isteği, insanın en temel amacıdır. Bu amacın gerçekleştirilmesi çabaları sırasında öncelikli konu, yaşanacak ortamın özelliklerinin tanınmasıdır. Özellikle ılıman kuşakta doğal olayların gösterdiği ritmik değişiklik, ilk insanlardan beri dikkat çekmektedir. Doğadaki ritmin algılanması beraberinde insan etkinliklerinin bu ritme göre düzenlenmesine neden olmuştur. Bu nedenle, doğayı anlama çabalarından biri de iklim özelliklerindeki yıllık ritmi (mevsimleri) anlama ve tanımlama uğraşlarıdır.

Türkiye'nin de üzerinde bulunduğu ılıman kuşakta, yıl içinde ilk olarak sıcak ve soğuk dönem (mevsim) dikkat çekmektedir. Bu nedenle "Halk Takviminde" yıl, kış ve yaz olmak üzere iki döneme ayrılmaktadır (Erginer 1984, Güner ve Şimşek 1998, Koç ve Keskin 2001). Yılın ana bölümlenmesi ile yetinilmeyerek bu dönemler içinde, hava olaylarını tahmin amaçlı dönemler veya günler belirlenmiştir (Erginer 1984:97, Güner ve Şimşek 1998). Halkın genel bilgileri yanında, sıcaklık değerlerinden yararlanılarak belirli dönemlerin tanımlanması çalışmaları yapılmıştır (Tunçdilek 1967, Koç 1999, Koç 2001). Diğer taraftan halk takvimi ile iklim olayları arasındaki ilişkinin de ele alınması ihtiyacı hissedilmiştir (Ertüre 1977, Nişancı 1989, Koç ve Keskin 2001). İnsanın yaşam ortamını anlama ve tanımlama çabaları, çok değişik yöntemler ile süregelmektedir. Bu çaba, eskiden yeniye doğru daha teknik ve ölçülebilen olgulara kaymaktadır.

Mevsimsel özelliklerin bir ya da birkaç iklim elemanından yararlanılarak tanımlanması çabaları çok yaygındır (Barry and Parry 1973, Koç 1999, Koç 2001). Diğer taraftan halk takvimi ve meteorolojisindeki dönemlerin, gerçekleşme olasılığının belirlenmesi çalışmaları da yapılmaktadır. Sunulan bu araştırmada Uzunköprü'de doğal mevsim özellikleriyle halk takvimi verileri arasındaki ilişkinin araştırılması amaçlanmıştır

Meriç Ovası üzerinde bulunan Uzunköprü, 18 m ile 343 m ler arasında değişen yükseklik değerlerine sahip bir alanda yer almaktadır (Şekil 1). Araştırma sahası yaklaşık olarak 26° 27' - 26° 57' doğu meridyenleri ile 41° 01' - 41° 26' kuzey paralelleri arasındadır (Şekil 1). Uzunköprü genel hatları ile, Meriç Ovası ve yakın çevresindeki tepelik alanlar üzerinde bulunmaktadır (Şekil 1). Uzunköprü'de konum özellikleri nedeniyle, Akdeniz iklimi ile iç kesime doğru etkisi gözlenen karasal şartlara geçiş yaşanmaktadır. Uzunköprü çevresinde, doğal orman örtüsünün tahribi nedeniyle, tarım arazileri ve çalılıklar dikkat çekmektedir. Uzunköprü'nün bugünkü nüfus yapısı, Cumhuriyet döneminde şekillenmiş-

tir. Daha önce değişik etnik gruplardan oluşan nüfus, daha sonra yaşanan yer değiştirmeler ile, çoğunluğunu Türklerin oluşturduğu bir özellik kazanmıştır. Ekonomide, tarım en önemli etkinlik olarak dikkat çekmektedir.

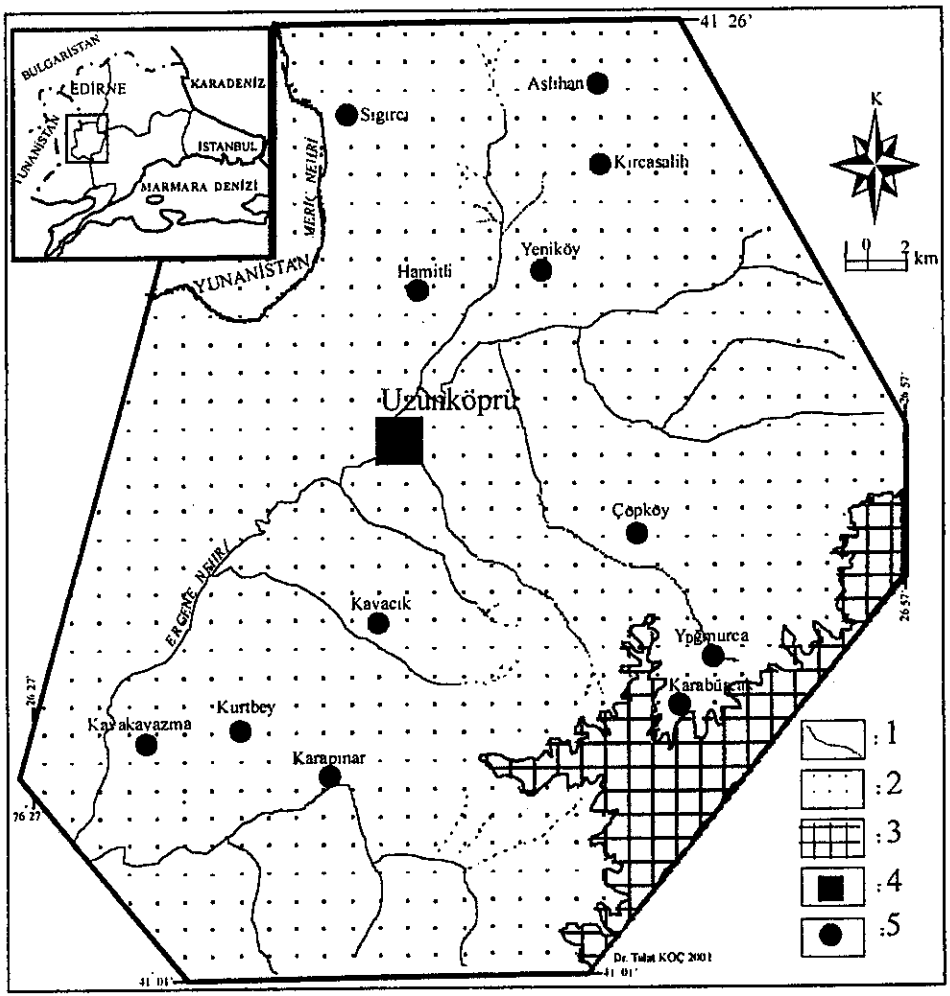

Şekil 1. Araştırma sahasının morfografik özellikleri ve görüşme yapılan köyler. 1:Akarsular, 2:Ovalık alan, 3:Tepelik alan, 4:İlçe merkezi, 5:Görüşme yapılan köyler.
Figure 1. *Morphographic characteristics of research area and intervieved villages, 1:Rivers, 2:Plain area, 3:Hilly area, 4:Town centre, 5:Villages which were intervieved.*

Sunulan araştırmada deneyimlere dayalı tespitler (halk takvimi) ve iklim elemanlarının analiz (doğal mevsim) sonuçlarının birlikte incelenmesi, Uzunköprü'de mevsim özelliklerinin daha iyi anlaşılmasına katkıda bulunacaktır. Diğer taraftan, Uzunköprü'de Koç (1999) tarafından önerilen doğal mevsim belirleme

yönteminin sonuçları ile halk takvimi verileri arasındaki ilişki belirlenmiştir. Bu hem önerilen yöntemin yaşamdaki geçerliliğinin sorgulanmasını, hem de yaşanan olayların daha iyi anlaşılmasını sağlar.

2. Veri ve Yöntem

Araştırmada Uzunköprü İlçesinde seçilmiş köylerde doğal mevsim ve halk takvimi özelliklerinin belirlenmesi ile bunlar arasındaki ilişkinin açıklanması esas yöntemi oluşturmaktadır.

Halk takviminden; toplum tarafından yılın, yerel özelliklerden yaralanarak belirli dönem (mevsim) ve günlere ayrılması anlaşılmaktadır (Erginer 1984). Buna ek olarak, yıl içinde belirli tarihlerde tekrarlanan hava olaylarının tanımlanması da, halk meteorolojisi olarak isimlendirilmektedir (Erginer 1984). Aslında halk meteorolojisi tanımında kapsam, herhangi bir hava olayının ölçülmesi değil yaşamsal etkinlikler ile ilgili olarak tanımlanmasıdır. Bu nedenle halk meteorolojisi yerine halk klimatolojisi kavramının kullanılması yerinde olur (Nişancı 1989). Çalışmada halk takvimi kapsamında yılın mevsimlere ayrılmasıyla halk klimatolojisi ifade edilmiştir. Halk takvimi verileri olarak Koç ve Keskin (2001) tarafından verilen tarihler kullanılmıştır.

Araştırmanın diğer bir boyutunu doğal mevsimler oluşturmaktadır. Uzunköprü'de doğal mevsimlerin belirlenmesi sırasında Edirne meteoroloji istasyonu verilerinden yararlanılmıştır. Uzunköprü'de doğal mevsimlerin belirlenmesi sırasında, 1929-1998 yılları arasındaki günlük ortalama en düşük ve en yüksek sıcaklık verileri kullanılmıştır. İstatistiki değerlendirmelerde verilerin yetmiş yıllık dönemi kapsaması, güvenilir sonuçlara ulaşılması için yeterli bir süreçtir. Doğal mevsimlerin belirlenmesi yöntemi olarak ise, Koç (1999) tarafından önerilen yöntem kullanılmıştır (Çizelge 1).

Çizelge 1- Doğal mevsim günlerinin belirlenmesi ile ilgili önerilen sınır değerler (Koç, 1999).
Table 1- *Suggested limit values of natural season days (Koç, 1999).*

No	Temel Doğal Mevsimler	Alt Doğal Mevsimler	Günlük En Yüksek Sıcaklık (°C)	Günlük Ortalama Sıcaklık (°C)	Günlük En Düşük Sıcaklık (°C)
1	KIŞ	Çok Şiddetli Kış (ÇŞK)	0,0≤	0,0≤	≤ -20,0
2		Şiddetli Kış (ŞK)	0,0≤	0,0≤	-20,0< ŞK ≤-10,0
3		Tipik Kış (TK)	0,0≤	0,0≤	-10,0< TK ≤ 0,0
4		Hafif Kış (HK)	≤25,0	0,0< HK ≤6,0	≤0,0 veya 0,0<
5	BAHAR	Bahar Kış (BK)	≤25,0	6,0< BK ≤12,0	≤0,0 veya 0,0<
6		Tipik Bahar (TB)	≤25,0	12,0< TB ≤18,0	≤0,0 veya 0,0<
7		Bahar Yaz (BY)	≤25,0	18,0<	≤0,0 veya 0,0<
8	YAZ	Tipik Yaz (TY)	25,0<TY≤30,0	18,0<	≤0,0 veya 0,0<
9		Şiddetli Yaz (ŞY)	30,0<ŞY≤40,0	18,0<	≤0,0 veya 0,0<
10		Çok Şiddetli Yaz (ÇŞY)	40,0<ÇŞY	18,0<	≤0,0 veya 0,0<

Sayılı günler ile doğal mevsim belirleme yöntemi, halk takvimi ile karşılaştırmayı kolaylaştırmaktadır. Doğal mevsimlerin belirlenmesi yönteminde; her gün için gözlem döneminde tek tek doğal mevsimin özellikleri belirlenmekte ve sonuçta bunların etki oranları hesaplanmaktadır. Bu durumda her gün, pentat, ay ve yıl için temel ve alt doğal mevsimlerin etki oranları belirlenebilmektedir. Belirtilen özellikteki verilerin halk takvimi ile karşılaştırılması sırasında, her güne ait alt ve temel mevsim etki oranları, aylık ortalama ile karşılaştırılarak değerlendirilmiştir. Aylık ortalamanın üzerindeki etki oranları sıcak dönemleri, altındaki etki oranları soğuk dönemleri belirlemek için dikkate alınmıştır.

3. Doğal Mevsim Özellikleri

Uzunköprü'de "çok şiddetli kış" ve "çok şiddetli yaz" dışında bütün temel ve alt doğal mevsimler gözlenmektedir (Çizelge 2-3-4, Şekil 1-2).

Kış doğal mevsimi kendi içinde alt dönemlere ayrılmaktadır. Şiddetli kış doğal mevsimi, 4 Ocak ve 5 Şubat arasındaki dönemde 16 günde %5 üzerinde etkili olmaktadır. Etki oranının %5 olduğu ve üzerine çıktığı 16 gün, yıl içinde %4

Çizelge 2- Uzunköprü'de alt doğal mevsimlerin etki dönemleri (İlk:İlkbahar, Son: Sonbahar).
Table 2- *Lover natural seasons effective period in Uzunköprü (İlk:Spring, Son: Autumn).*

Mevsimler	Gün		Pentat		Ay	
	Başlangıç	Bitiş	Başlangıç	Bitiş	Başlangıç	Bitiş
Çok Şiddetli Kış	--	--	--	--	--	--
Şiddetli Kış	4 Ocak	5 Şubat	3. (Ocak)	7. (Şubat)	--	--
Tipik Kış	15 Aralık	4 Şubat	71. (Aralık)	7. (Şubat)	Ocak	Ocak
Hafif Kış	26 Ekim	17 Nisan	61. (Ekim)	21. (Nisan)	Kasım	Mart
Bahar-Kış	26 Eylül	13 Mayıs	55. (Eylül)	26. (Mayıs)	Ekim	Nisan
Tipik Bahar	İlk:11 Şubat Son:29 Temmuz	İlk:19 Haziran Son:19 Aralık	İlk:9.(Şubat) Son:49.(Ağustos)	İlk:33.(Haziran) Son:71.(Aralık)	İlk:Şubat Son:Eylül	İlk:Haziran Son:Aralık
Bahar-Yaz	İlk:12 Mayıs Son:21 Ağustos	İlk:25 Haziran Son:11 Eylül	İlk:27.(Mayıs) Son:49.(Ağustos)	İlk:35.(Haziran) Son:51.(Eylül)	İlk:Mayıs Son: Eylül	İlk:Haziran Son:Eylül
Tipik Yaz	5 Nisan	30 Ekim	19.(Nisan)	60.(Ekim)	Nisan	Ekim
Şiddetli Yaz	11 Mayıs	4 Ekim	27.(Mayıs)	55.(Eylül)	Mayıs	Eylül
Çok Şiddetli Yaz	--	--	--	--		

Çizelge 3- Uzunköprü'de temel doğal mevsimlerin etki dönemleri (İlk: İlkbahar, Son: Sonbahar)
Table 3- *Basic natural seasons effective period in Uzunköprü (İlk: Spring, Son: Autumn).*

etki oranına ulaşmaktadır. En yüksek etki oranı, 13 Ocakta %11 olarak gerçek-

Mevsimler	Gün		Pentat		Ay	
	Başlangıç	Bitiş	Başlangıç	Bitiş	Başlangıç	Bitiş
Kış	3 Aralık	16 Mart	67. (Kasım)	15. (Mart)	Aralık	Şubat
Bahar	İlk:17 Mart Son:30 Eylül	İlk:18 Mayıs Son:2 Aralık	İlk:16. (Mart) Son:55. (Eylül)	İlk:28. (Mayıs) Son:66. (Kasım)	İlk:Mart Son:Ekim	İlk:Haziran Son:Kasım
Yaz	18 Mayıs	30 Eylül	28. (Mayıs)	54. (Eylül)	Haziran	Eylül

Çizelge 4- Uzunköprü'de doğal mevsimlerin etki oranları.
Table 4- *The ratio of natural season effect in Uzunköprü.*

Alt Doğal Mevsimler				Temel Doğal Mevsimler			
	Gün/%	Pentat/%	Ay/%		.Gün/%	Pentat/%	Ay/%
Çok Şiddetli Kış	--	--	--	Kış	105/28.8	21/28.8	3/25
Şiddetli Kış	16/4	2/3	--				
Tipik Kış	52/14	9/12	1/8				
Hafif Kış	168/46	34/47	5/42	Bahar	132/36.6	26/35.6	5/42
Bahar Kış	226/62	45/62	7/58				
Tipik Bahar	229/63	47/64	9/75				
Bahar Yaz	64/18	11/15	2/17	Yaz	135/37	27/37	4/33
Tipik Yaz	196/54	40/55	7/58				
Şiddetli Yaz	141/28	28/38	5/42				
Çok Şiddetli Yaz	--	--	--				

leşmiştir (Çizelge 2, Şekil 2). Şiddetli kış 3. (11-15 Ocak %6) ve 5. (21-25 Ocak) pentatlarda en yüksek etki oranlarına ulaşmaktadır (Şekil 2). Aylık değerlendirmede ise hiç bir zaman %5 etki oranına ulaşamamaktadır. Tipik kış şartları, 15 Aralık-4 Şubat tarihleri arasındaki 52 gün, %5 ve üzerinde etkili olmuştur (Çizelge 2, Şekil 2). Tipik kış şartlarında şiddetli kışa göre bir artış vardır (Çizelge 4). Pentatlarda 71. (aralık) ile 7. (şubat) pentatlar arasında etkili olan tipik kış, aylık değerlendirmede yalnız ocak döneminde %5 üzerine çıkmıştır (%7,7). Hafif kış, kış döneminin en yaygın doğal mevsim tipini oluşturmaktadır. 26 Ekim ile 17 Nisan tarihleri arasında 168 gün %5 ve üzerinde etkili olan hafif kış %46'lık etki oranına ulaşmıştır (Çizelge 2-4, Şekil 2).

Bahar dönemi soğuk (kış) ve sıcak (yaz) dönemler arasında geçişi oluşturmaktadır (Şekil 2). Bu nedenle bahar doğal mevsimi, nisan-mayıs ile ekim-kasım aylarında en yüksek etki oranına ulaşmaktadır (Şekil 2). Bahar dönemi, 229 gün ve %63 etki oranı ile en etkili doğal mevsim olarak tipik bahar ifade edilebilir (Çizelge 2-4, Şekil 2). Tipik bahar, en yüksek etki oranına %70 ile 28 Nisan tarihinde ulaşmakta (24.pentat), sonra tekrar azalmaktadır. Bahar-kış şartları tipik bahar kadar etkili olurken, bahar-yaz şartları daha az etkilidir (Çizelge 2-4, Şekil 2). Bahar-kış özellikle soğuk dönemde gözlenirken; tipik bahar ve bahar-yaz daha çok geçiş aylarında etkilidir (Çizelge 2-4, Şekil 2). Nisan-mayıs ilkbahar, eylül-ekim geçişi de sonbahar şartlarının tipik olarak gözlendiği dönemi oluşturmaktadır (Şekil 2).

Yaz mevsiminde tipik yaz ve şiddetli yaz, alt tipleri ile temsil edilmektedir (Çizelge 2, Şekil 2). Tipik yaz şartları 5 Nisan ile 30 Ekim arasında 196 gün %5 ve üzerinde etkili olmaktadır (Çizelge 2-4). Tipik Yaz şartları haziran ayı ilk dönemi (1-9 Haziran) ile ağustos ayının son dönemi (19 Ağustos-2 Eylül) en yüksek etki oranlarına ulaşmaktadırlar (Şekil 2). Sıcak döneme doğru gidildikçe ise tipik yaz yerini şiddetli yaz şartlarına bırakmaktadır. Şiddetli yaz, 11 Mayıs-4 Ekim tarihleri arasındaki 141 gün %5 ve üzerinde etkili olmaktadır. Şiddetli yaz şartları 31 Temmuz'da %83 ile en sıcak etki oranına ulaşılmaktadır (Şekil 2). Yaz şartlarının en şiddetli olarak yaşandığı dönem, temmuz sonu ile ağustos başı olarak

belirlenmiştir (Şekil 2).

Uzunköprü'de doğal mevsimler ile ilgili değerlendirmenin ikinci aşamasını temel doğal mevsim özelliklerinin incelenmesi oluşturmaktadır. Kış, 3 Aralık ile 16 Mart tarihleri arasında, 105 günde %50 ve üzerinde etkili olmaktadır (Çizelge 3). Kış dönemi 21. pentat (67. ve 15. pentat arası) veya üç ay (aralık, ocak ve şubat arası) etkili olmaktadır (Çizelge 3). Kış dönemi aylık olarak değerlendirildiğinde %25 etki oranına sahiptir (Çizelge 3). Bahar dönemi, ilkbahar (17 Mart-

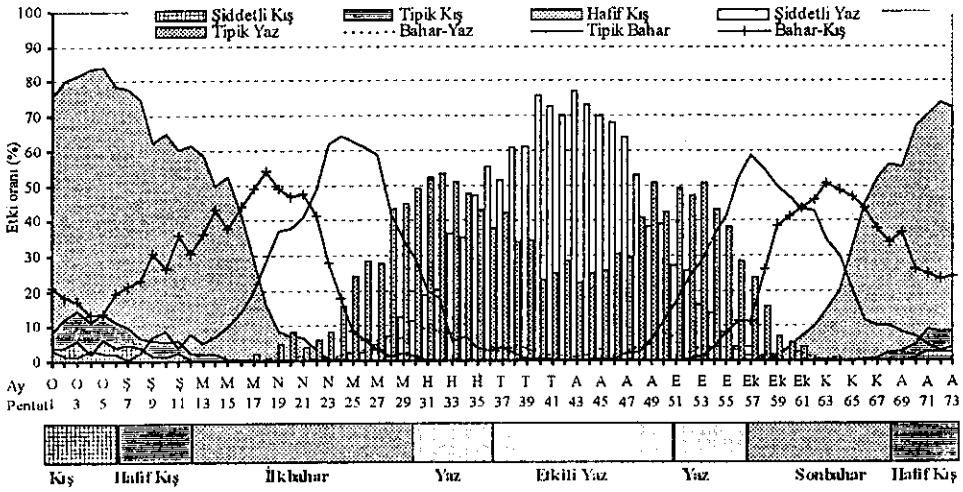

Şekil 2. Uzunköprü'de doğal mevsim özellikleri
Figure 2. *Natural seasons' characteristics in Uzunköprü*

18 Mayıs) ve sonbahar (30 Eylül-2 Aralık) olmak üzere ikiye ayrılmaktadır (Çizelge 3). Bahar dönemi olarak tanımlanan beş aylık süre, yıllık %42 oranını oluşturmaktadır. Bu dönem içinde üç ay (mart, nisan ve mayıs) ilkbahar (%60), iki ay da (ekim ve kasım) sonbahar (%40) etkili olmaktadır. Yaz dönemi ise haziran-eylül arasındaki dört aylık dönemde %33'lük etki oranı ile gözlenmektedir (Şekil 2). Yaz mevsiminde de tipik yaz (%16.7) ve şiddetli yaz (%16.7) alt dönemler belirlenebilmektedir.

Uzunköprü için gerçekleştirilen doğal mevsim değerlendirmesinin sonuçları hazırlanan çizelge ve şekillerden yararlanılarak yukarıdaki paragraflarda kısaca değerlendirilmiştir. Bu değerlendirmelerden hareketle kış; ocak, hafif kış; aralık ve şubat, ilkbahar; mart, nisan ve mayıs, yaz; haziran ve eylül, etkili yaz; temmuz ve ağustos, sonbahar; ekim ve kasım olarak belirlenmiştir. Uzun yıllar ortalamasında %25 oranda etkili olan kış çok belirsiz de olsa artış eğilimindedir (y=0,0052x+24,7). Yaz dönemi de %33 oranında etkili olmaktadır ve artış eğilimindedir (y=0,0192x34,1). Bahar dönemi ise %42 oranında etkili olmaktadır ve azalma eğilimindedir (y=-0,0243x+42,2). Yaz ve kış şartlarının değişmesi ara-

sında dikkat çeken (-0,09) bir korelasyon yoktur. Bununla birlikte yaz-bahar (-0,60) ve kış-bahar (-0,74) oranında belirgin bir ilişki (ters) dikkat çekmektedir. Bu durum kış ve yaz şartlarındaki artışın bahar dönemleri aleyhine olduğunu göstermektedir.

4. Halk Takvimi

Uzunköprü'de özellikle sıcaklık ile ilgili olan halk takvimi özellikleri belirlenmiştir (Çizelge 5). Halk takviminde bulunan dönem ya da günlerin oluşmasında coğrafi ortamdaki olayları etkileyen durumlar ön plana çıkmaktadır. Halk takviminde özellikle, bulunulan döneme göre farklı hava şartlarını yaratan durumlar ve olumsuz etkiler daha fazla dikkat çekmektedir (Çizelge 5). Takvimlerdeki sayılı günlerin oluşmasında belirli dönemlerde daha sık etkili olan hava tiplerinin etkisi vardır (Nişancı 1989).

Uzunköprü'de halk takvimi özellikleri; dönemler, günler, sıcak ve soğuk etki yapanlar olarak sınıflandırılabilir. Yıl temelde; "Hızır Günleri" (yaz dönemi) ve "Kasım Günleri" (kış dönemi) olara ikiye ayrılmaktadır (Şekil 3). Halk takviminde kullanılan "Hızır" (186 gün) ve "Kasım" (179 gün) günlerinin uzunlukları kuzey yarımkürede yaşanan matematiksel mevsim dönemlerine uygunluk göstermektedir (Şekil 3).

Zemheri, yıl içinde en belirgin dönemdir. 23 Aralık ile 31 Ocak tarihleri arasında yaşandığı ifade edilen "Zemheri" günleri soğuk hava şartlarını ifade etmek için kullanılmaktadır. Zemheri döneminde etkili soğukları ifade edecek şekilde "Bocuk" ve "Tahta Atımı" günleri belirlenmiştir (Çizelge 5, Şekil 3).

Cemre günleri (1., 2. ve 3.) belirgin soğuk dönem sonrasında sıcak hava şartlarını ifade etmektedir (Erol 1999, Çizelge 5, Şekil 3). Cemreler ayrı ayrı tanımlansa da, sıcak hava akımlarının etkisinin yaşandığı dönem olarak birlikte ifade edilebilir.

Mart ayı soğuk hava akımlarının etkisi ile dikkat çekmektedir. Buna bağlı olarak mart ayının ilk dönemi için "Kocakarı Soğukları", ikinci dönemi için "Mart Dokuzu" sayılı gün tanımlaması yapılmıştır (Çizelge 5, Şekil 3).

Nisan ayında -artık sıcaklığın soğuk döneme göre belirgin bir şekilde arttığı bir dönemde- etkili olan soğuk hava akımları "Aprilin Beşi" olarak tanımlanmıştır. "Aprilin Beşi", soğuk dönemin son etkileri olarak belirmektedir (Çizelge 5, Şekil 3). Devamında sıcak dönemin başlangıcı olarak ifade edilen "Hıdrellez" gelmektedir (Çizelge 5, Şekil 3).

"Ağustos Sıcağı" 15 Temmuz-15 Ağustos tarihleri arasında etkili olan sıcak dönem olarak belirlenmiştir (Çizelge 5, Şekil 3). Yaz şartlarının yaşandığı bu dönemde etkili olan, aşırı sıcak hava şartlarını tanımlamaktadır. Zemheri ve ağustos sıcağı ılıman kuşağın termik rejiminin tipik sonucu olarak halk kültürüne girmiştir.

Çizelge 5- Uzunköprü'de halk takvimindeki sıcaklık ile ilgili dönem ve günler (Koç ve Keskin 2001).
Table 5- *Periods and days connected temperature in people calendar in Uzunköprü (Koç ve Keskin 2001).*

Özellik	İsim	Tarih
Sıcak dönem	Hızır günleri	6 Mayıs- 7 Kasım
Soğuk dönem	Kasım günleri	8 Kasım-5 Mayıs
Soğuk dönem	Zemheri	23 Aralık-31 Ocak
Soğuk gün	Bocuk	8 Ocak
Soğuk gün	Tahta atımı	18 Ocak
Sıcak gün	1. Cemre	20 Şubat
Sıcak gün	2. Cemre	27 Şubat
Sıcak gün	3. Cemre	6 Mart
Soğuk dönem	Kocakarı soğukları	9-16 Mart
Soğuk dönem	Mart dokuzu (Babo günleri)	14-22 Mart
Soğuk dönem	Aprilin beşi	13-18 Nisan
Dönem başlangıcı	Hıdrellez	6 Mayıs
Sıcak dönem	Ağustos sıcağı	15 Temmuz-15 Ağustos
Sıcak dönem	Pastırma yazı	1-30 Kasım

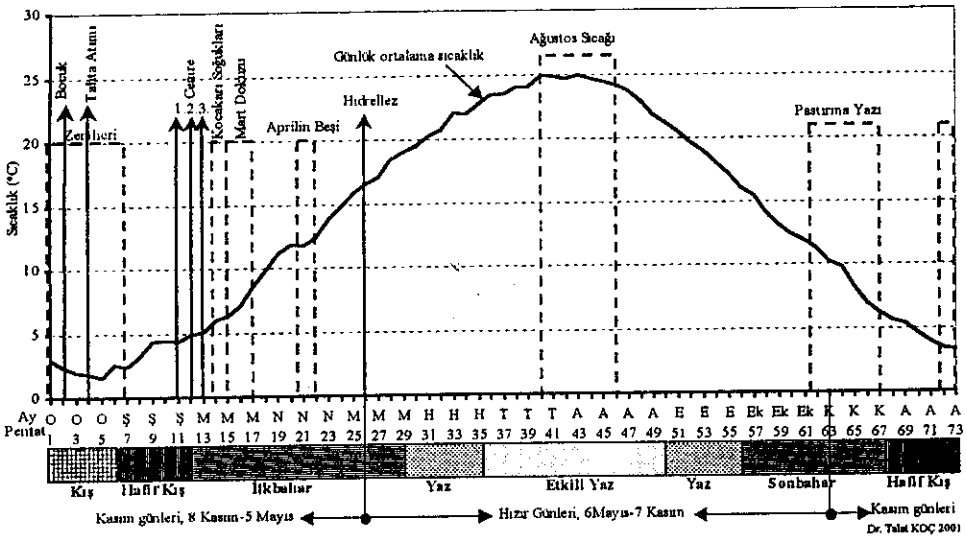

Şekil 3. Uzunköprü'de doğal mevsim ve halk takvimi arasındaki ilişki
Figure 3. *The relationship between natural seasons and people calendar in Uzunköprü*

Ağustos sıcaklarının yaşanması sonrasında termik rejim özellikleri gereği soğuma başlamaktadır. Bununla birlikte kasım ayı içinde etkili olan sıcak hava akımları "Pastırma Yazı" olarak halk takviminde tanımlanmıştır (Çizelge 5, Şekil 3).

5. Doğal Mevsim İle Halk Takvimi Arasındaki İlişkinin Değerlendirilmesi

Araştırmanın bu aşamasında, ayrı ayrı değerlendirilen "Doğal Mevsim" ve "Halk Takvimi" kavramları arasındaki ilişkinin tanımlanması yoluna gidilmiştir. Doğal mevsim ve halk takvimi doğal ortamda yaşanan iklim durumunu tanımlama çabalarıdır. Doğal mevsimlerin belirlenmesinde ölçülen sıcaklık değerlerinden, halk takviminde ise yaşanan deneyimlerden hareket edilmektedir. Diğer bir ifade ile; her iki yaklaşım da aynı olaya farklı açılardan bakışı ifade etmektedir. Her iki bakış açısının verilerinden yararlanarak sonuca gidilmesi çabası içine girilmiştir. Aynı zamanda, doğal mevsim ile ilgili uygulanan yöntemin, yaşamdaki geçerliliğinin sorgulanması yapılmıştır.

Zemheri kavramı 23 Aralık–31 Ocak arasını tanımlamak için kullanılmaktadır (Çizelge 5). Soğuk dönemi en iyi temsil edebilecek tipik kış şartları ise, 15 Aralık (71. Pentat) tarihinde aylık ortalama (%4,4) üzerine çıkmakta ve 4 Şubat (7. pentat) tarihine kadar devam etmektedir (Şekil 3). Bu dönemde, özellikle 9 Ocak–5 Şubat tarihleri arasında şiddetli kış şartları etkili olmaktadır. Diğer bir ifade ile soğuk dönem içinde, daha soğuk ve sıcak şartların yaşandığı, daha kısa dönemler söz konusudur (Şekil 2-3). Bu durum doğal mevsimlerin etki oranları ve halk takviminde belirli günler ile ifade edilmeye çalışılmıştır. Soğuk gün olarak tanımlanan Bocuk doğal mevsimlerde bir gün önce başlayan ve bir gün sonra biten (7-9 Ocak) kısa bir dönem olarak dikkat çekmektedir. Bocuk gününün doğal mevsim özellikleri bakımından da etkili soğukların yaşandığı gün/günler olarak tanımlandığı görülmektedir (Şekil 2-3). Benzer durum Tahta Atımı gününde de belirlenmiştir. (Çizelge 5, Şekil 2-3). Halk takviminde tanımlanan Bocuk ve Tahta Atımı günlerinin özellikleri, doğal mevsimlerde 2-3 günlük kaymalar ve genişlemeler ile gözlenmektedir.

Doğal mevsimlerde Cemre günlerine karşılık gelecek şekilde belirgin etki oranı değişmeleri gözlenememektedir (Şekil 2-3). Cemre günleri tek tek değil bir dönem olarak ele alındığında, doğal mevsim özellikleriyle bir ilişkisi olduğunu görmek mümkündür. Soğuk dönemin sonunda, sıcak hava akımlarını ifade eden Cemre döneminde kış ve bahar şartlarında belirgin dalgalanmalar yaşandığı gözlenmektedir (Şekil 2-3). Cemre günleri, doğal mevsimler tarafından tek tek belirlenememekle birlikte sıcak havaların yaşandığı dönem olarak gözlenmektedir.

Kocakarı Soğukları ve Mart Dokuzu mart ayında yaşanan soğuk hava akımlarının sonucu oluşan kavramlardır. Bu kavramların doğal mevsimde karşılıklarını, kış şartlarının etki oranında düşme yaşanırken gerçekleşen geçici yükselmeler halinde görmek mümkündür (Şekil 2-3). Aprilin Beşi de, soğuk dönem ile sıcak dönem arasındaki geçişteki (ilkbahar) soğuk hava akımlarıdır. Aprilin Beşi döneminin karşılık geldiği 21. ve 22. pentatlarda etkili olmaya başlayan tipik yaz ve tipik bahar şartlarında azalma, bahar-kış şartlarında artış gözlenmektedir (Şekil 2-3). Aprilin Beşi dönemi, doğal mevsimlerde de belirlenmiştir.

Hıdrellez 6 Mayıs tarihinde yaz döneminin başlangıcını ifade etmektedir. doğal mevsimlerde yaz, 18 Mayıs tarihinde başlatılmaktadır (Çizelge 3, Şekil 2-3). Doğal mevsim özelliği ile halk takvimi arasında 12 günlük bir fark oluşmuştur. Doğal mevsimlerin bulunmasında ölçülen sıcaklık değerlerinden hareket edilmesi nedeniyle yaşanan gerçeği yansıtma olasılığı daha yüksektir. Halk takvimindeki değerlendirmelerin, ülke genelinde yapılan tanımlamalardan etkilenmesi nedeniyle araştırma sahasında yaşananların farklılaşması normaldir. Bunun yanında 12 günlük bir farklılık, bir mevsimin başlangıcının belirlenmesinde fazla önemli değildir. Bu nedenle doğal mevsim ile halk takvimi değerlendirmelerinin birbirine yakın sonuçlar verdiğini ifade etmek yerinde olur.

Yaz mevsimi, 14 Temmuz'da (%97,1) aylık ortalama etki oranı (%96,5) üzerine çıkmakta ve arada bazı önemsiz düşüşlerle birlikte 19 Ağustos (%98,6) tarihine kadar aylık ortalama etki oranının (%95,8) üzerinde seyretmektedir. Bu dönemde yaz mevsimi zaman zaman %100 etki oranına ulaşmaktadır (Şekil 2-3). Yaz doğal mevsiminin en şiddetli şekilde yaşandığı 14 Temmuz–19 Ağustos dönemi halk takvimindeki ağustos sıcaklıklarında (15 Temmuz–15 Ağustos) daha uzundur. Bununla birlikte arada önemli bir fark olmadığını ifade etmek yerinde olur. Yaz dönemindeki şiddetli sıcaklıkların tanımlanmasında doğal mevsimler ile halk takvimi arasında önemli bir fark yoktur.

Doğal mevsimler ile Pastırma Yazı arasında açık bir ilişki belirlenememiştir. Bununla birlikte bahar-yaz şartlarının kasım ayı boyunca zaman zaman etkili olması (%14) bu dönemde gerçekleşebilecek sıcak hava etkilerine işaret olarak belirtilebilir.

Yıl içinde belirlenen dönem ve günler yanında yıl; yaz (hızır günleri) ve kış (kasım günleri) olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Doğal mevsimlerinde sıcak ve soğuk dönemi temsil eden yaz ve kış yanında, geçiş dönemlerinin de (ilkbahar ve sonbahar) tanımlanması yoluna gidilmiştir. Diğer taraftan kış ve yaz mevsimleri şiddetlerine göre kendi içinde alt bölümlere ayrılmıştır. Bu nedenle doğal mevsimde bulunan dönemler ile halk takvimi özelliklerini karşılaştırmak zordur (Şekil 3). Bununla birlikte sıcak ve soğuk dönem belirlemelerinin genel hatlarıyla uyum gösterdiğini ifade etmek yerinde olur (Şekil 3).

6. Sonuç ve Öneriler

Doğal mevsim ve halk takvimi doğal ortamda yaşanan mevsim özelliklerine göre iki farklı bakışı oluşturmaktadır. Bu nedenle, ulaştıkları farklı sonuçların yanında, aynı olguyu değerlendirmeleri açısından da ortak noktaları vardır.

Uzunköprü'de doğal mevsimler matematiksel mevsimlerden farklı özelliklere sahiptir. Doğal mevsimlerin belirlenmesi sırasında, mevsim içindeki farklı özellikteki dönemleri daha gerçekçi olarak tanımlamak mümkün olmaktadır. Uzunköprü'de kış (ocak), hafif kış (aralık ve şubat), ilkbahar (mart, nisan ve mayıs), yaz (haziran ve eylül), etkili yaz (temmuz ve ağustos) ve sonbahar (ekim ve kasım) doğal mevsim dönemleri tanımlanmıştır. Ayrıntıya girildiğinde, tanımlanan

dönemler içinde de doğal mevsimlerin etki oranlarının önemli ölçüde farklılaştığı gözlenmiştir.

Halk takviminde yıl Hızır (yaz) ve Kasım (kış) günleri olmak üzere iki ana döneme ayrılmaktadır. Halk takviminde bahar dönemleri tanımlanmamış, bunun yerine sıcak veya soğuk etki yapan dönem ya da günler belirlenmiştir. Ölçüm sonuçlarına dayanmaması, araştırma sahasında yaşayanların sahaya göç ile gelmiş olması, yazılı kaynak olmaması ve diğer sahalarda kullanılan kavramlardan etkilenmesi halk takviminin özelliklerini olumsuz etkileyen faktörler olarak ifade edilebilir.

Zemheri ve Ağustos Sıcakları, daha da genişleyerek doğal mevsimlerde de belirlenmiştir. Bocuk ve Tahta Atımı günleri, doğal mevsimlerde 2-3 günlük kısa dönemler halinde dikkat çekmektedir ve 2-3 günlük kaymalar belirlenmiştir. Cemre günlerinin tek tek belirlenmesi mümkün olmamıştır. Bununla birlikte Cemre günlerini, soğuk şartlarda sıcak hava akımlarının etkili olduğu dönem olarak değerlendirmek mümkündür. Kocakarı Soğukları ve Mart Dokuzu dönemleri ise kış ve bahar doğal mevsimlerinin birbirini takip eder şekilde etkili olmasını ifade etmektedir. Aprilin Beşi, yaz mevsimine geçişin hızlandığı bir süreçte, bir duraksama ve bahar şartlarının kış özelliklerini hatırlatacak şekilde etkili olması olarak tanımlanabilir. Yaz döneminin başlangıcı olan Hıdrellez (6 Mayıs) yaz doğal mevsiminin başlangıcından 12 gün önceyi tanımlamaktadır. Ağustos Sıcakları, doğal mevsimlerde etkili yaz dönemine karşılık gelmektedir. Pastırma Yazı dönemi ile doğal mevsimler arasında belirgin bir ilişki kurmak mümkün olmamıştır.

Halk takvimi bilgilerinin iklim özellikleriyle ilgili bilgi verici özelliği vardır. Bununla birlikte halk takvimi verilerinin güvenilirliği düşüktür. Bu nedenle herhangi bir sahanın iklim özelliklerinin anlaşılması çabaları sırasında doğal mevsim özelliklerine öncelik verilmesi gerekir. Halk takvimi verilerinin de genel bilgi olması ve doğal mevsim çalışmasında ulaşılan sonuçların değerlendirilmesi aşamasında kullanılması önerilir.

Kaynakça

BALAMAN, A. R. 1983, Gelenekler; Töre ve Törenler. Betim Yayınları, Halkbilimi (Folklor) Dizisi:1 İzmir.

BARRY, R. G. and PERRY, A. H. 1973, Synoptic Climatology: Methods and Aplications. Methuen & Co Ltd. London.

ERGİNER, G. 1984, Uşak Halk Takvimi, Halk Meteorolojisi. Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.

EROL, O. 1999, Genel Klimatoloji. Çantay Kitabevi, İstanbul.

ERTÜRE, S. 1977, "Takvimlerimizdeki Klimatolojik Verilerle İstanbul Meteorolojik Gözlem Bulguları Arasındaki İlişki" İÜ Coğrafya Enstitüsü Dergisi S:22 s:163-174.

GÜNER, İ. ve ŞİMŞEK, O. 1998, "Iğdır'da Halk Takvimi ve Meteorolojisi". Türk Coğrafya Dergisi, S:33, s:129-139

KOÇ, T. 1999, "Sayılı Günler Yöntemi İle Doğal Mevsimlerin Belirlenmesi" Ege Coğrafya Dergisi S:10 s:305-344

KOÇ, T. 2001, Kuzeybatı Anadolu'da İklim ve Ortam:Sinoptik, İstatistik ve Uygulama Boyutlarıyla. Çantay Kitapevi, İstanbul.

KOÇ, T. ve KESKİN, N. 2001, Uzunköprü'de Halk Takvimi ve Sıcaklık İlişkisi (Baskıda). BAÜ Sos. Bil. Enst. Der. S:5

NİŞANCI, A. 1989, Orta Karadeniz Bölümünde Mevsimlik Hava Tipleri Bakımından Önemli Devreler. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yük. Kur. Coğrafya Bil. ve Uy. Kol. C:1 S.1 s:48-69

TUNÇDİLEK, N. 1967, "Isparta Isı Takvimi" İÜ Coğrafya Enstitüsü Dergisi S:16, s:38-52.